

výjely v závislosti na studiu literatury (Gerhard B. Winkler). Pro zachování soustředěnosti a ticha v cisterciáckém duchovním světě se vyvinula a brzy rozšířila znaková řeč (Radka Lomičková). Velmi zajímavý pohled na fungování kláštera nabízí rozbor zaniklého kostela sv. Filipa a Jakuba, kde se v kapli nalézal oltář v podobě Božího hrobu, na kterém pravděpodobně stála dodnes zachovaná sedlecká monstrance (Petr Uličný).

Klášterní kostel poničený husity a pustnoucí více jak dvě a půl století byl renovován za opata Jindřicha Snopka (Jan Lavický), který se během rekonstrukce rozhodl v roce 1702 nahradit stavitele Pavla Ignáce Bayera vynikajícím architektem Janem Blažejem Santini-Aichelem, jenž chrám restauroval a poprvé zaklenul v osobitém stylu barokní gotiky, aby tak navrátil velkolepé stavbě její význam a monumentalitu (Mojmír Horyna). Interiér kostela vyzdobil několika freskami Jan Jakub Steinfels, jehož chtěl nespokojený opat nahradit Andreem Pozzou, čemuž však roku 1709 zabránila smrt obou (Štěpán Vácha). Vzhledem k pohnutému osudu konventu během více jak 850 let existence je dnes velmi těžké rekonstruovat být jen hypoteticky jeho vybavení uměleckými díly (Jan Royt, Aleš Mudra – Michaela Ottová). Důkladné průzkumy a dokumentace nálezoových situací během rekonstrukce pomohly lépe poznat a porozumět stavebnímu vývoji a proměnám klášterního kostela a jeho areálu (Filip Velímský, Jaroslav J. Alt, Petr Macek – Pavel Zahradník, Dušan Foltýn).

S jistou dávkou nadsázky lze vzhledem k dokončení rozsáhlých oprav a vydání obsahově bohatého sborníku hovořit na prahu třetího tisíciletí o třetím životě sedleckého kláštera, který sice již nežije řádovým životem, přesto však zůstává nevyčerpatelnou duchovní studnicí poznání nejen pro nás, ale i pro budoucí generace.

ROMAN LAVIČKA

Tomáš BERGER – Ondřej JAKUBEC – Kaliopi CHAMONIKOLA (red.) – Jan KLÍPA – Martina STRAKOVÁ – Hana VORLOVÁ, *Zdaleka i zblízka. Středověké importy v moravských a slezských sbírkách*, Moravská galerie v Brně, Brno 2009

304 s., ISBN 978-80-7027-206-0

Emil Filla ve své studii z roku 1938 o italském renesančním sochařství trefně vystihl směřování dobové české medievistiky slovy: „*Podlehli jsme prozatím horečce posledních, zvláště poválečných let – horečce badání jen v gotice a snad musíme přečkat tuto posedlost, až se absolvuje důkladné poznání a vychutnání i každé rustikální úpadkové gotiky, třeba i z 16. století, než rozpomeneme se na nemoudrost svého podnikání, a potom teprve věnujeme se renesanci.*“

Předkládaný výstavní katalog *Zdaleka i zblízka* Fillova slova (která však stále mají určitý prvek aktuálnosti) vrchovatě naplnil, ovšem bez oné ironie. Je sice určitým segmentem, zato však velmi důkladným. Mapuje umělecká díla z oblasti středověkého malířství a sochařství 15. a 16. století, uložená v moravských a slezských sbírkách, a to v geografickém vymezení územím Německa, Rakouska a Nizozemí. V sedmdesáti katalogových číslech detailně zpracovává práce od těch vrcholných (která jsou v menšině) až právě po ty méně kvalitní. Záběr pohledu je ohraničen expozičními možnostmi – proto nebyla do katalogu zahrnuta sochařská díla jako např. středověké figurální náhrobky z hradu Bouzov (přenesené z kaple hradu Horneck ve Württenbersku) a další. Až bude věnována detailní pozornost též importovaným pracím umístěným v církevních objektech, pohled na umění této geografické oblasti bude samozřejmě celistvější.

Úvodní texty jsou věnovány vymezení tématu, historii a formování moravských a slezských sbírek (obě studie K. Chamonikola), sběratelské aktivitě Jana II. z Lichtenštejna, jedné z nejdůležitějších osobností sběratelství v našich zemích (M. Straková), u něhož bych zdůraznil též sběratelství italských gotických a renesančních prací, a restaurování středověkých obrazů z moravských sbírek (T. Berger). Při četbě úvodních dvou kapitol jsem si s nostalgií vzpomněl na bohatou, pestrou jazykovou kulturu „starých mistrů“ Alberta Kutala a Jaromíra Neumanna

a na problém a závažnost věci, jak přiblížit a zaujmout odbornou tematikou široké publikum, což v případě výstavního katalogu je nezbytné; zde však zbyl ještě velký prostor na cizelování.

Katalogová část je věnována dílům provedeným, v řadě případů však publikuje některé ze soch a obrazů poprvé. V průběhu práce na výstavě došlo k několika objevům; nejvýznamnějším z nich je patrně zjištění, že řezba Sv. papeže (č. kat. 43) pochází z dílny mnichovského Erasma Grassera a byla kdysi součástí výzdoby chórových lavic kostela Frauenkirche v Mnichově (Hana Vorlová). U mnoha dalších děl byla upřesněna datace, místo vzniku, eventuálně autorství. Kvalitu katalogu zvyšuje i fakt, že detailní pozornost byla zaměřena též na výtvarně méně atraktivní artefakty. Jedině tímto způsobem lze totiž postupně konkretizovat tvorbu a význam menších lokálních mistrů a jejich malířských a řezbářských dílen. Pozoruhodná je též práce s archivními materiály při průzkumu vytváření uměleckých sbírek a cest jednotlivých děl. Jedním ze zásadních přínosů předkládaného katalogu je ovšem skutečnost, že tým spolupracovníků shromáždil a utřídil umělecký materiál a dal ho dále v plen odborné veřejnosti; inspirativní text jistě vzbudí řadu diskusí, polemik a upřesnění. Leckdo bude například překvapen, že Sedící madona (č. kat. 29 – K. Chamonikola) je uvedena jako jediná práce ze sbírek Moravské galerie, jež je ze slovniny, a dále se pak o ní mluví výhradně jako o práci alabastrové (také její datace je zřejmě mnohem mladší). Zjevným falzem z 19. století je podle mého názoru řezba sv. Jiří (č. kat. 48 – K. Chamonikola), která je zde prezentována jako tyrolská práce z počátku 16. století. Způsob řezby (zejména tváře a vlasů) tomu neodpovídá; ostatně výroba „pozdně gotických“ svatojiřských falzů nebyla v 19. století vzácná – několik jich měl ve své svatojiřské sbírce na Konopišti i Ferdinand d'Este. Hlava starce (č. kat. 53 – H. Vorlová) je pak dílem sochaře z okruhu Jörga Syrlina staršího – typově vychází z byst chórových lavic ulmského Münsteru. To vše jsou ale jen drobné poznámky k zajímavému textu, kterému však občas v přílišných popisech vystavovaných děl scházela tvrdší redaktorská ruka.

Nenápaditá grafická úprava s drobným, obtížně čitelným typem písma a vcelku zbytečnou aktualizací gotické minuskuly nikterak neumenšuje solidní strukturu katalogu s úvodními studiemi, katalogovou částí a anglickým

překladem jednotlivých hesel. Výstavní katalog navazuje na poválečné bádání o malířství a sochařství Německa, Rakouska a Nizozemí na základě studia děl dochovaných na našem území a je dalším krokem k hlubšímu poznání umělecké produkce pozdního středověku této rozsáhlé oblasti.

JAN CHLÍBEC

ARCHEOLOGIE

Evžen NEUSTUPNÝ, *Teorie archeologie, Vydavatelství a nakladatelství*
Aleš Čeněk, Plzeň 2010

318 s., ISBN 978-80-7380-244-8

Nová monografie Evžena Neustupného navazuje na publikaci *Metoda archeologie* (české vydání 2007; anglické 1993 s titulem *Archaeological Method*), se kterou tvoří komplementární dvojici. Jedná se přitom o knihy, ke kterým nelze zůstat lhostejným nejen z pozice archeologie, ale ani z pozice ostatních humanitních věd. Obě knihy totiž překračují oborové hranice a prezentují osobitou metodu a teorii poznávání světa na základě hmotných pramenů.

Neustupný sám sebe vnímá jako archeologa, který ve svých pracích nejméně od 60. let vyvíjí myšlenkově koherentní archeologickou metodu a teorii, a to v izolaci, ale zároveň souběžně s tehdy se utvářející tzv. analytickou neboli procesuální archeologií. Z obecně sdílených zásad tohoto teoretického směru, živého v archeologii především v 60.–80. letech 20. století, pak v případě Neustupného vyniká snaha vytvořit archeologickou systematiku a ucelenou archeologickou metodu a teorii, stejně jako snaha aplikovat formální (tj. objektivní) vědecké metody. Charakteristickým rysem je také cyklicky pojatý poznávací proces, tj. neustálá zpětná vazba mezi daty a hypotézami, mezi indukci a dedukcí. Myšlení Neustupného přitom měly utvářet velké filozofické směry 19. století, konkrétně Hegelova dialektika i logika a Marxovo ekonomické učení; dále matematika, teorie systémů, programování počítačů či Saussurova lingvistika a metodologie věd. Každá diskuse s pracemi Neustupného proto na prvním místě znamená diskusi nad limity deduktivistického pojetí vědy, materialistického vidění světa a do